

to 7.3.2019

Kantelu eduskunnan oikeusasiamiehelle lukioasetuksen muutoksen seurauksista vaikenevasta Opetushallituksen ohjeesta uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetuksen järjestämisestä lukiossa

Viranomainen, jonka menettelyä arvostelen: Opetushallitus.

Torjuttu kanteluni eduskunnan oikeusasiamiehelle: EOAK/4433/2018. Nyt on aika päivittää ja virkistää tämä kanteluni, johon palaan erikseen tarkemmin alempana (s. 15).

Toimenpide, jota pidän virheellisenä: Opetushallituksen 12.1.2018 antama *Ohje uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetuksen järjestämisestä sekä uskonnollisista tilaisuuksista lukiossa* (OPH-76-2018) sisältää sellaisenaan lukiolain (629/1998) 9 §:n *Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus* 7 momentin: ”Opiskelijalle, joka aloittaa lukiokoulutuksen 18 vuotta täytettyään, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäkatsomustietoa.” Kuitenkaan ohjeessa ei kerrota, miten tätä säännöstä olisi tulkittava, kun ilmeisen erehdyksen tähden ja joka tapauksessa oikeudetta — ilman perustuslain 80 §:n vaatimaa yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista lain tasolla säätämistä — valtioneuvoston asetuksella (26.1.2017/45) lukioasetuksen (6.11.1998/810) alkuperäisessä muodossaan säilyneestä 15 §:stä *Opintojen päätoimisuus ja opintojen aloittamisajankohtaa koskeva määritelmä* kumottiin 1.1.2018 alkaen otsikon määritelmästä säätänyt 2 momentti ja poistettiin otsikosta vastaavat sanat. Opintojen aloittamisajankohdan määritelmä kuitenkin lievensi lukiolain säännöksen valinnanvapaudelle päivänkään lukio-opintoja alle 18-vuotiaana sallimatonta ankaran sananmukaista tulkintaa, sillä yhtäpitävästi määritelmän mukaan myös sellaisen opiskelijan katsottiin aloittaneen opintonsa vasta 18 vuotta täytettyään, joka tosiasiallisesti oli aloittanut ne alle 18-vuotiaana mutta joka saman tai toisen koulutuksen järjestäjän opetuksessa jatkoi niitä 18 vuotta täytettyään, kunhan näistä opinnoista oli kulunut vähintään vuosi. Lukioasetuksen muutos voidaan toisaalta nähdä opintojen vähintään vuoden keskeytyneenä olemisen ehdon poistona, jolloin perustelluin ja epäselvässä tilanteessa jo varovaisuuden vaatima, opiskelijalle perusoikeusmyönteisin sekä selkein tulkinta lukiolain mainitulle säännökselle on, että *opiskelijalle, joka on täyttänyt 18 vuotta, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäkatsomustietoa*. Opetushallituksen ohje on kuitenkin ohittanut tämän.

Lukioasetuksen muuttamisesta. Tarve lukioasetuksen 1 §:n ja kuviteltu tarve lukioasetuksen 15 §:n muuttamisesta annetulle valtioneuvoston asetukselle (45/2017) tuli ensiksi esille tarkemmista säännöksistä ja määräyksistä

kertoneessa luvussa hallituksen esityksessä (HE 206/2016 vp) eduskunnalle laeiksi perusopetuslain 29 §:n, lukiolain, ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain 28 ja 35 a §:n, oppilas- ja opiskelijahuoltolain sekä opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 24 §:n muuttamisesta. Lukioasetuksen 1 ja 15 §:n muuttamisesta annettuun valtioneuvoston asetukseen 45/2017 (sekä valtioneuvoston asetukseen 46/2017) liittyneessä opetus- ja kulttuuriministeriön muistiossa 26.1.2017 kerrattiin hallituksen esityksessä annettuja perusteluita.

Tuolloin voimassa olleen lukiolain 7 §:n 2 momentin mukaan taito- ja taideaineet [niihin mukaan luettuna, enää erikseen mainitsematta, liikunta: laki lukiolain 7 §:n muuttamisesta (454/2001)] sekä terveystieto olivat vapaaehtoisia niille opiskelijoille, jotka 18 vuotta täytettyään aloittivat lukiokoulutuksen. Vuoden 2017 alussa voimaan tulleella lailla lukiolain muuttamisesta (1499/2016) lukiolain 7 §:n 2 momentti muutettiin hallituksen esityksen mukaisesti niin, että taito- ja taideaineet sekä terveystieto ovat vapaaehtoisia niille opiskelijoille, jotka suorittavat lukiokoulutuksen aikuisille säädetyn oppimäärän mukaan, ja lakiin sisältyy siirtymäsäännös, että ennen tämän lain voimaantuloa lukiokoulutuksessa aloittaneisiin opiskelijoihin sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa ollutta 7 §:n 2 momenttia. Tähän siirtymäsäännökseen palataan alempana.

Tuolloin voimassa olleessa lukioasetuksen 1 §:n 2 momentissa oli säännös, että aikuisille tarkoitettuun opetukseen osallistuvan alle 18-vuotiaana opintonsa aloittaneen opiskelijan tulee lisäksi osallistua liikunnan ja terveystiedon sekä taito- ja taideaineiden opetukseen. Tämä säännös olisi poistettava, kuten asetuksella (45/2017) tehtiinkin 30.1.2017 voimaan tullen.

Tuolloin voimassa ollut opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (1705/2009) 24 § *Lukion yksikköhinnat* sisälsi useita opintonsa 18 vuotta täytettyään aloittaneita opiskelijoita sisältäneitä ehtoja. Laissa opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 24 §:n muuttamisesta (1502/2016), joka tuli voimaan 1.1.2018, ehdot muutettiin sisältämään opiskelijat, jotka opiskelevat aikuisille tarkoitettussa lukiokoulutuksessa (tai [aikuisille tarkoitettussa] lukiokoulutukseen valmistavassa koulutuksessa).

Nämä muutokset liittyivät pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelman linjaukseen koskien kuntien lakisääteisten tehtävien sekä niiden toteuttamista ohjaavien velvoitteiden karsimista.

Seuraava lainaus asetukseen 45/2017 liittyneessä muistiossa laventaa viimeisellä virkkeellä hallituksen esityksen tekstiä (jonka kieltä se myös hiukan korjaa ja jossa ilmaisun ”ehdotetaan kumottavaksi” sijasta luki vastaavasti ”voitaisiin kumota”):

”Lukioasetuksen 15 §:n 2 momentin mukaan kahdeksantoista vuotta täyt-

täneen opiskelijan katsotaan aloittaneen opintonsa alle 18-vuotiaana, jos hän jatkaa saman tai muun koulutuksen järjestäjän opetuksessa alle 18-vuotiaana aloittamiaan lukio-opintoja, eivätkä opinnot ole olleet keskeytyneenä vähintään vuoden ajan. Koska lukio-opintojen sisältö ja myös rahoitus määräytyy jatkossa vain sen mukaan, suoritetaanko opintoja nuorille vai aikuisille tarkoitetun oppimäärän mukaan, ei tälle määritelmälle enää ole käyttöä. Sen vuoksi asetuksen 15 §:n 2 momentti ehdotetaan kumottavaksi. Samalla muutettaisiin pykälän otsikko vastaamaan sisältöä poistamalla otsikosta maininta opintojen aloittamisajankohtaa koskevasta määritelmästä.”

Mutta väite, että lukio-opintojen sisältö määräytyy jatkossa vain sen mukaan, suoritetaanko opintoja nuorille vai aikuisille tarkoitetun oppimäärän mukaan, ei pidä paikkaansa. Lukiolain 9 §:n 7 momentti sisältää edelleenkin opiskelijan vapaudelle valita uskonnon ja elämäntarkomustiedon opetuksen kesken ehdon, että opiskelija aloittaa lukiokoulutuksen 18 vuotta täytettyään. Tämä säännös on sama sekä nuorille että aikuisille tarkoitetun oppimäärän mukaan opiskeleville. Samoin väite, että opintojen aloittamisajankohdan määritelmälle ei enää ollut käyttöä, on väärä. Tälle määritelmälle olisi nimenomaan ollut edelleenkin käyttöä tulkitsemaan mainitsemani ehto sananmukaista lievemmällä tavalla. Siksi ehdotus asetuksen 15 §:n 2 momentin kumoamiseksi oli oikeudeton.

Tällöin myös muistion väite, että ehdotetuilla asetusmuutoksilla ei ole itsenäisiä vaikutuksia, on väärä. Kyseisistä asetusmuutoksista toinen koski lukiolaissa tarkoitetun koulutuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta annetun valtioneuvoston asetuksen eli tuntijakoasetuksen (942/2014) 10 §:n 8 momentin kumoamista valtioneuvoston asetuksella (46/2017); tästä enemmän alempana (s. 14). Lukioasetuksen 15 §:n 2 momentin kumoaminen jätti lukiolain 9 §:n 7 momentin tulkinnan hyvin avoimeksi. Kumoamisen voidaan jopa nähdä tarkoittavan, että aiemmin vaaditusta opintojen vähintään vuoden keskeytyneenä olemisesta on luovuttu ehtona 18 vuotta täyttäneen opiskelijan vapaudelle valita uskonnon ja elämäntarkomustiedon kesken.

Muistiossa kerrotaan, että asian valmistelu sekä lausunnot ja niiden huomioon ottaminen oli kuvattu hallituksen esityksessä 206/2016 vp [joka ei kuitenkaan vielä sisältänyt asetusehdotusluonnoksia], että asetusehdotukset — kuten jo itse hallituksen esityskin — oli valmistelu opetus- ja kulttuuriministeriössä virkatyönä ja että asetusehdotukset oli tarkastettu oikeusministeriön laintarkastusyksikössä. Tietysti asetusehdotukset tarkastettiin aikanaan myös oikeuskanslerinviraston normaalin listatarkastuksen yhteydessä.

Mutta asetusehdotusten (ja jo hallituksen esityksen) valmistelu sekä nii-

den tarkastus oli siis yllä mainittujen seikkojen perusteella ollut huolimaton. Olisi varmuuden vuoksi pitänyt vaikkapa tietokoneella etsiä lukiolaista luvun ”18” kaikki esiintymät, jolloin olisi heti löytynyt 9 §:n 7 momentti. Silloin olisi ollut välittömästi luovuttava ehdotuksesta lukioasetuksen 15 §:n 2 momentin kumoamisesta.

Valtioneuvoston yleisistunnon 26.1.2017 asia- ja päätöslistoissa asetusmuutosten esittelyä koskevassa ”Asia”-kohdassa luki seuraavaa: ”Lisäksi lukioasetuksesta poistettaisiin tarpeettomana määritelmä koskien sitä, milloin kahdeksantoista vuotta täyttäneen opiskelijan katsotaan aloittaneen opintonsa alle 18-vuotiaana.” Tässä sana ”tarpeettomana” oli harhaanjohtava.

Korostettakoon, että opintojen aloittamisajankohdan määritelmä oli lukiolaissa todellakin yhtä lailla koskenut uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetusta. Ei missään lukiolain eikä lukioasetuksen eikä niiden muutosten säännöksissä eikä näiden säädösten valmisteluasiakirjoissa ollut sanottu, että opintojen aloittamisajankohdan määritelmä olisi muka koskenut vain taitoja taideaineiden (niihin mukaan luettuna liikunnan) sekä terveystiedon opiskelua mutta ei uskonnon tai elämäkatsomustiedon opiskelua.

Lukioasetuksen 15 §:n 2 momentin kumoaminen on nähtävä **sinänsä ymmärrettävästä huolimattomuudesta seuranneena erehdyksenä**. Muutoinhan lukiolain säännös uskonnon ja elämäkatsomustiedon (osittaisesta) keskinäisestä valinnaisuudesta olisi ollut täsmennettävä ja perusteltava sekä yllämainittu lukiolakiin lisätty siirtymäsäännös ollut ulotettava koskemaan myös tätä säännöstä ainakin, jos olisi omaksuttu säännöksen aiempaa ankarampi sananmukainen tulkinta (josta alempana tarkemmin). Toisaalta erehdyksen voikin ymmärtää seurauksena siitä sinänsä kiitettävästä **tunnollisuudesta**, että asetusten säännökset kumotaan heti niiden käytyä tarpeettomiksi.

Mutta erehdys on jäänyt lainsäädännössä korjaamatta.

Uskonnon ja elämäkatsomustiedon valinnaisuuden historiasta. Aikuislukiolain (439/1994) ja aikuislukioasetuksen (660/1994) mukaan kaikilla, myös alle 18-vuotiailla oli vapaa valinta uskonnon ja elämäkatsomustiedon kesken aikuislukion lukio- ja peruskouluopetuksessa. Aikuislukiolakia vuosina 1992–1994 säädettäessä Vapaa-ajattelijain liitto ry ja Filosofian ja elämäkatsomustiedon opettajat FETO ry saivat ansiokkailla lausunnoillaan torjutuksi aikuislukiotyöryhmän muistion (OPM 1992:3) ehdotuksen uudesta kaikille pakollisesta uskontotiedon ja etiikan oppiaineesta.

Vuoden 1998 tilanteessa haluttiin selvästikin kiristää aikuislukiolain ja -asetuksen mukaista myös alle 18-vuotiaita koskenutta uskonnon ja elämäkatsomustiedon keskinäistä valinnaisuutta aikuislukion lukio- ja peruskouluopetuksessa. Todettakoon, että lukiolain (629/1998) 9 §:n muuttamisesta

annetussa laissa (455/2003) pykälän alkuperäinen viimeinen eli 5 momentti siirtyi sellaisenaan viimeiseksi eli 7 momentiksi.

Voimassa olevan lukiolain esitöissä (HE 86/1997 vp koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi, SiVM 3/1998 vp) ei mainittu, miten lukio-opintojen aloittamisajankohta määritellään tai lukioasetuksessa määriteltäisiin. Siten näissä esitöissä ei myöskään voitu antaa perusteluja vaatimukselle lukio-opintojen vähintään vuoden ajan keskeytyneenä olemiselle. Itse asiassa hallituksen esityksessä opetuksen laajuudesta ja sisällöstä säätävän 7 §:n yksityiskohtaissa perusteluissa sanottiin päinvastaista:

”Taito- ja taideaineet eivät ole nykyisin opiskelijalle pakollisia aineita aikuislukiossa ja kansanopistoissa. Pykälässä taito- ja taideaineiden vapaaehtoisuus sidotaan vastaisuudessa opintojen aloittamisikään. Taito- ja taideaineet olisivat vapaaehtoisia myös henkilöille, jotka aloittavat uudelleen kesken jääneet opintonsa täytettyään 18 vuotta.”

Tässä ei siis sanota mitään sellaista, että opintojen uudelleen aloittaminen ei kuitenkaan saisi tapahtua vailla minkään pituista taukoa. Sivistysvaliokunta puolestaan totesi: ”Taito- ja taideaineet eivät nykyisin ole pakollisia oppiaineita aikuislukiossa ja kansanopistoissa. Nyt säädettävässä lukiolaissa liikunta ja terveystieto kuitenkin säilyvät pakollisina lukion oppimäärässä niiden opiskelijoiden osalta, jotka aloittavat lukiokoulutuksen alle 18-vuotiaana.” Mutta ei tässäkään otettu kantaa siihen, kuinka olisi meneteltävä opintojen jatkamisen suhteen niiden jäätyä kesken alle 18-vuotiaana.

Opetusministeriö pyysi 13.2.1998 lausuntoja perusopetusasetuksen ja lukioasetuksen luonnoksista (opm/13/010/1998), mutta opintojen aloittamisajankohtaa koskevaa määritelmää ei lukioasetuksen luonnoksessa ollut, eikä siitä lausunnoissa sitten mitään mainittukaan. Vuoden taukoa ei perusteltu myöskään lopulliseen lukioasetukseen (6.11.1998/810) liittyneessä opetusministeriön muistiossa 5.11.1998, vaan siinä sanottiin vain seuraavaa:

”15 §. *Opintojen päätoimisuus.* [Muistiossa otsikko oli siis unohdettu täydentää koskemaan myös 2 momenttia.] Pykälän 2 momentissa määritellään, milloin oppilaitosta 18 täytettyään vaihtavan tai keskeytyneitä opintojansa jatkavan opiskelijan katsotaan aloittaneen opintonsa alle 18 vuotiaana.”

Lukioasetuksen ehto opintojen vähintään vuoden tauosta jäi usein toteutumatta opiskelijan erottua nuorisolukiosta alle 18-vuotiaana ja jatkettua aikuislukiossa 18 vuotta täytettyään; se kaiketi oli juuri ehdon alkuperäinen tarkoituskin. Tuolloin lukiolain voimaantulosta 1.1.1999 alkaen aina uuden uskonnonvapauslainsäädännön voimaan tuloon 1.8.2003 asti lukiolain ja -asetuksen mukaan alle 18-vuotiaana lukiokoulutuksen aloittanut saattoi osallistua elämäkatsomustiedon opetukseen vain, jos ei kuulunut mihinkään

uskonnolliseen yhdyskuntaan, ja sen jälkeen vain, jos ei kuulunut evankelis-luterilaiseen kirkkoon eikä ortodoksiseen kirkkoon (ellei sitten mahdollisesti ollut niin poikkeuksellisesta aikuislukioista kyse, että kolmen sääntö jäi täytymättä). Ehdon tarkoitus oli siis pakottaa mahdollisimman laajassa määrin alunperin ylipäättään uskonnolliseen yhdyskuntaan ja sittemmin valtionkirkkoihin kuuluva 18 vuotta täyttänyt opiskelija pysymään uskonnonopetuksessa.

Toisaalta lukioasetuksen 15 §:n 2 momentti on nähtävissä jälkikäteenä lievennyksenä (21.8.1998 vahvistetun) lukiolain 9 §:n viimeisen momentin sanamuodon mukaiselle tarkoituksettoman ankaralle tulkinnalle, joka ei salli valinnanvapaudelle päivänkään lukio-opintoja alle 18-vuotiaana.

On huomattava, että taito- ja taideaineiden sekä terveystiedon **vapaaehtoisuus** eroaa luonteeltaan uskonnon ja elämänkatsomustiedon keskinäisestä **valinnaisuudesta** niihin oikeutetuille. Lukiolakia vuonna 1998 säädettäessä kyseisten vapauksien osalta haluttiin myös olla tekemättä eroa nuorille annettavan koulutuksen ja aikuisille annettavan koulutuksen mukaan opiskelevien välillä. Sen sijaan säädettiin niistä, jotka ”aloittavat opintonsa 18 vuotta täytettyään”. Nyt vuoden 2017 alusta lähtien taito- ja taideaineiden sekä terveystiedon vapaaehtoisuuden osalta tuli (palasi) ero nuorille tarkoitettun oppimäärän ja aikuisille tarkoitettun oppimäärän mukaan opiskelevien välille. Mutta uskonnon ja elämänkatsomustiedon valinnaisuuden osalta taas ei ole syytä samalla lailla saattaa nuorille tarkoitettun oppimäärän mukaan opiskelevia ja aikuisille tarkoitettun oppimäärän mukaan opiskelevia eri asemaan.

Uskonnon ja elämänkatsomustiedon valintaoikeuden täsmentämisestä. Ilman opintojen aloittamisajankohdan kumottua lieventävää määritelmää voimassa olevan lukiolain 9 §:n 7 momentin säännös, jonka mukaan *opiskelijalle, joka aloittaa lukiokoulutuksen 18 vuotta täytettyään, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämänkatsomustietoa*, on kaikesti ymmärrettävä **sananmukaisesti** eli siis niin, että valintaoikeutta varten ei saisi olla päivänkään lukio-opiskeluja alle 18-vuotiaana.

Tämä säännös on kohtuuttoman **ankara**. Säännöksen mukaanhan valintaoikeutta ei ole esimerkiksi sillä, joka 25-vuotiaana jatkaa 15-vuotiaana aloittamaansa lukiokoulutustaan, jonka oli jättänyt heti yhden päivän jälkeen tai vaikka suoritettuaan yhden kurssin/opintojakson (muuta kuin uskontoa ja elämänkatsomustietoa) vastaisuudessa hyväksi luettavaksi. Säännös on myös hyvin **epäyhdenvertainen**, sillä erotuksena äskeisestä tapauksesta valintaoikeus on esimerkiksi sillä, joka 18 vuotta täytettyään hakeutuu aikuislukioon mentyään ensin heti peruskoulun jälkeen työelämään.

Tämä **ankara, sananmukainen** tulkinta syntyi 1.1.2018 lukiolakiin pel-

källä lukioasetuksen muutoksella ilman mitään perusteluita ja ilman mitään siirtymäsäännöstä.

Uudessa, 1.8.2019 voimaan tulevassa lukiolaissa (714/2018; HE 41/2018 vp) uskonnon ja elämäntutkimustiedon opetuksesta säätävä 16 § vastaa sanasta sanaan voimassa olevan lukiolain 9 §:ää, eikä pykälän viimeisen momentin sananmukaista tulkintaa ollut hallituksen esityksessä mitenkään perusteltu — ei se hyväksyttävällä tavalla onnistuisikaan — mutta esityksessä ei toisaalta ollut selvyuden vuoksi tähdennetty sitäkään, että säännöksellä tarkoitetaan taata valintaoikeus vain sellaiselle opiskelijalla, joka ei ole ollut päivääkään lukiokoulutuksessa alle 18-vuotiaana.

Uuden lukiolain opiskeluoikeudesta säätävän 23 §:n 3 momentti sisältää nimenomaisia syitä, jotka antavat opiskelijalle oikeuden väliaikaisesti keskeyttää opiskeluoikeutensa, ja lisäksi opiskeluoikeus voidaan opiskelijan pyynnöstä väliaikaisesti keskeyttää muusta perustellusta syystä, kuten momentin yksityiskohtaisten perustelujen mukaan esimerkiksi vamman tai sairauden taikka vaihto-oppilasvuoden tähden. Näin on varmaankin ollut tähänkin asti.

Esimerkissä, jossa tällainen keskeytys kestää vähintään vuoden ja sen aikana opiskelija täyttää 18 vuotta, opiskelijalla olisi siis palatessaan ollut valintaoikeus oppilaitoksessaan, olipa se nuoriso- tai aikuislukio, jos lukioasetuksen 15 §:n 2 momentti olisi edelleenkin voimassa, kuten se oli vuodet 1999–2017. Voi myös kuvitella, että jossain tällaisessa esimerkissä opiskelija kuului toiseen tai toiseen valtionkirkoista mutta ei ollut alle 18-vuotiaana suorittanut yhtäkään uskonnon kurssia, jolloin valintaoikeus olisi todellakin ollut hänen kannaltaan merkityksellinen. Ehkäpä hän olisi ensin lykännyt uskonnon opiskeluaan odottaessaan, että olisi ensin täyttänyt 18 vuotta ja päässyt sitten eroamaan kirkosta sekä saanut sitä kautta oikeuden elämäntutkimustiedon opetukseen, mutta olisi sitten päättänytkin edelleen pysyä kirkon jäsenenä. Tuollainen lykkääminen olisi helppoa, jos opiskelija olisi peruskoulun jälkeen odottanut vuoden haluamaansa lukioon pääsyä ja sitten heti ensimmäisen kevätlukukauden ensimmäisenä päivänä täyttänyt 18 vuotta. Nyt hänen oikeutensa heikkenivät — syynä pelkkä huolimattomuus lukioasetuksen 15 §:n 2 momentti kumottaessa.

Joka tapauksessa lukioasetuksen 15 §:n 2 momentin kumoamisen erehdys olisi korjattava. Mutta lukiolain 9 §:n 7 momentin selittäminen jollain sopivalla virallisella tasolla sananmukaisesti otettavaksi täytyisi samalla perustella, ja silloinkin siirtymäsäännös jäisi puuttumaan. Itse asiassa tuollainen tulkinta perusteluineen voitaisiin kyllä yrittää toteuttaa lukiolain muutoksessa, jossa 9 §:n 7 momenttiin liitettäisiin tarvittava siirtymäsäännös, joka taas saattaisi olla sangen kummallinen laatia.

Toinen korjaustapa olisi palauttaa lukioasetuksen kumottu 15 §:n 2 momentti voimaan pikimmiten. Mutta sitä ei voitaisi toteuttaa asetuksella.

Vaikka lukiolain 39 §:n mukaan tarkemmat säännökset tämän lain täytäntöönpanosta annetaan asetuksella, niin tätä lakia myöhemmin, 1.3.2000, voimaan tulleen perustuslain mukaan tämä asetuksenantovaltuus on liian laaja-alainen tässä kysymyksessä sovellettavaksi, ja onhan kyse myös yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista, joista on perustuslain 80 §:n nojalla säädettävä lain tasolla ja siis perustelut myös eduskunnan hyväksyttäväksi esittäen. Siten korjaus, **paluu vanhaan**, pitäisi toteuttaa muuttamalla itse lukiolain 9 §:n 7 momentti seuraavasti:

Opiskelijalle, joka aloittaa lukiokoulutuksen 18 vuotta täytettyään tai 18 vuotta täytettyään jatkaa saman tai muun koulutuksen järjestäjän opetuksessa alle 18-vuotiaana aloittamaansa lukiokoulutusta sen oltua keskeytyneenä vähintään vuoden ajan, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäkatsomustietoa.

(Tässä taas lukiokoulutuksen aloittamisella jossain tietyssä iässä on tietysti ymmärrettävä tarkoitettavan täsmällistä muotoa ”olla lukiokoulutuksessa ensimmäistä päivää tuossa iässä”.) Näin itse lakitekstissä nähtynä peräti kummallisen ehdon ”sen oltua keskeytyneenä vähintään vuoden ajan” perusteluksi ei riittäisi sanoa, että sillä haluttaisiin vain palata vanhaan käytäntöön, sillä tuota käytäntöä ei aikoinaan vuonna 1998 perusteltu mitenkään, kuten yllä nähtiin. Ymmärrettävää ja hyväksyttävää perustelua saattaisikin olla vaikea laatia.

Olisi olemassa kolmaskin ratkaisutapa, ja se olisi **nykyään perustelluin**, minkä voi nähdä joko seuraavan päättelyn kautta tai suurempaakin.

Ensinnäkin, kumotun määritelmän voi ymmärtää seuraavasti. Edellytykseksi valinnanvapaudelle vaadittu opintojen keskeytyneenä olemisen vähimmäiskesto haluttiin toisaalta saada mahdollisimman pitkäksi uskonnonopetukseen pakottamisen **tehon** tähden ja toisaalta mahdollisimman lyhyeksi **kohtuutta** opiskelijan kannalta ajatellen. **Yhden vuoden** kesto olisi siis hyväksytty toisaalta riittävän tehokkaaksi ja toisaalta riittävän kohtuulliseksi. Tällöin määritelmän kumoamisen voi ajatella tarkoittaneen joko sitä, että mikään ei ole kohtuutonta ja voidaan siis optimoida teho, tai sitä, että mikään ei ole tehotonta ja voidaan siis optimoida kohtuus.

Edellinen vaihtoehto ajaa vähimmäiskeston **äärettömän pitkäksi**. Se ei sallisi päivänkään lukio-opintoja alle 18-vuotiaana. Toisin sanoen oltaisiin yllä kuvatussa ankarassa, sananmukaisessa tulkinnassa.

Jälkimmäinen vaihtoehto ajaa vähimmäiskeston **nollan pituiseksi**. Opiskelijalla olisi lupa 18 vuotta täytettyään ilmoittaa, että hän keskeyttää opintonsa mutta jatkaa niitä välittömästi ja käyttää sitten tätä kautta saamansa valinta-oikeuden. Jos rehtori vetoaisi ankaraan tulkintaan, viime kädessä korkein hallinto-oikeus kaiketi asettaisi kohtuuden tehon edelle ja ratkaisisi asian

opiskelijan hyväksi varsinkin, kun ankara tulkinta olisi jo merkinnyt opiskelijan oikeuksien kannalta kestävätkö taantumista vallinneesta tilanteesta ja jopa ilman perusteluita.

Selvää kuitenkin on, että tulkinnassa, johon näin päädyttiin, pitäisi lopuksi eliminoida kuvattu turha mutkikkuus. Säännös olisi siis seuraava, hyvin yksinkertainen ja selkeä:

Opiskelijalle, joka on täyttänyt 18 vuotta, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäkatsomustietoa.

Toki tähän **täyteen valinnanvapauteen** olisi päästy myös havaitsemalla, että opiskelun aloittamisajankohdan määritelmän kumoaminen on ilmeisestikin oikeus heti ymmärtää niin, että mitään opintojen keskeytyneenä olemista ei enää vaadita 18 vuotta täyttäneen valinnanvapaudelle.

Uuden lukiolain tullessa voimaan 1.8.2019 tulee kuluneeksi tasan 25 vuotta aikuislukioasetuksen voimaantulosta. Siitä periytyi perusopetuslakiin (628/1998) täysi valinnanvapaus uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetuksen väliltä 18 vuotta täyttäneille opiskelijoille. Tätä mallia olisi siis seurattava lukiolain korjauksessa — ja joka tapauksessa ainakin lukiolain tulkinnassa Opetushallituksen ohjeessa. Se ei varmaankaan edes kovin suurta joukkoa koskisi, sillä ainakin keskeytyksittä opiskellut valtionkirkkoon kuuluva opiskelija on yleisimmin suorittanut uskonnon pakolliset opinnot jo alle 18-vuotiaana. Mutta toisaalta mallia ei sitten saisi myöskään käyttää elämäkatsomustiedon sekulaaria luonnetta vastaan eikä varsinkaan syyksi yhdistyksemme ehdottomasti vastustamalle yhteiselle katsomusaineelle, joka olisi vain uskonnonopetuksen pakottamista kaikille.

Aiemmat, turhat vaikutusyritykseni. Olen yrittänyt saada korjauksen niin voimassa olevaan kuin uuteenkin lukiolakiin, mutta en ole onnistunut. Siksi ajan korjausta Opetushallituksen antamaan käytännön ohjeeseen.

a) Miksi ajan korjausta? Yhdistyksemme ei ole elämäkatsomustiedon täyden valinnanvapauden kannalla koko perusopetuksen ja lukiokoulutuksen osalta. Elämäkatsomustiedon valinnan oikeutta myös valtionkirkkoihin kuuluville on perusteltu perustuslain yhdenvertaisuutta koskevan pykälän nojalla. Mutta yhdenvertaisuuteen sisältyy myös syrjinnän kieltö, ja uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomat elämäkatsomustiedon oppilaat ja opiskelijat olisivat vaarassa menettää oppiaineensa sekulaarin luonteen, jos oppiaine olisi myös valtakirkkoon kuuluvien valittavissa. Se olisi uskonnottoman katsomusvähemmistön syrjintää, ja yhdistyksemme ottaa sellaisen mahdollisuuden vaaran hyvin vakavasti. Tällä näkökannalla on yhdistyksellemme suurempi paino. Pidämme perusteltavampana ja perustavampana uskonnonvapauslain muuttamista uskonnollisesta asemasta itsenäisesti päättämisen 18

vuoden ikärajan laskemiseksi 12 vuoden tai kompromissina 14 vuoden ikära-jaksi.

Mutta nyt siis tilaisuuden tarjouduttua ajamme 18 vuotta täyttäneil-le valtionkirkkoihin kuuluville lukiokoulutuksen opiskelijoille oikeutta valita elämäkatsomustieto uskonnon sijaan. Heidän kirkon jäsenyytensä on vapaa-ehtoista, eikä ole selvää, että yhdistyksemme kannattaisi välttämättä edistää tätä asiaa. Siksi tarjoammekin kahta muutakin ratkaisuvaihtoehtoa. Tosin niitä on sitten pakko arvostella vain heikosti perusteltavina, ja sitä paitsi vapaa valinta on yhdistyksemme ymmärryksen mukaan jo nyt lainsäädän-nön tosiasiallinen tilanne. Huomaamme myös, että nuorisolukiossa kirkkoon halusta kuuluvalla opiskelijalla ei pakollisia uskonnon opintoja normaalisti jääne suoritettaviksi 18 ikävuoden täyttymisen jälkeen.

b) Opetus- ja kulttuuriministeriössä. Laadin aiheesta 31.1.2017 yhdis-tyksemme verkkosivuille uutisen *Lukioasetukseen seurauksiltaan arvaamaton muutos* ja sitten 31.12.2017 suorasanaisesti uutisen *Elämäkatsomustieto 1.1.2018 alkaen 18-vuotiaan vapaasti valittavaksi*. Laatimassani ja 7.4.2017 opetus- ja kulttuuriministeriölle toimittamassani yhdistyksemme esitykses-sä oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetusta koskevan perusopetuslain 46 §:n muuttamisesta [lisätty: pykälän yksikäsitteisen sovellettavuuden,] yh-denvertaisuuden ja uskonnonvapauden tähden (dnro OKM/30/592/2017) ker-roin lukiolakiin vertailun mahdollistamiseksi tästä asiasta täyden valinnan-vapauden tulkinnan kannalta kohdassa 18b) sivuilla 26–27. Tämän esityk-sen lähetin samalla Opetushallitukselle tiedoksi, koska se liittyy ongelmiin Opetushallituksen antamissa aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (kanteluni eduskunnan oikeusasiamiehelle (EOAK/5074/2017)).

Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyyntöön (OKM/41/010/2017; 24.1.2018) luonnoksesta hallituksen esitykseksi lukiolaiksi ja laiksi ylioppilas-tutkinnon järjestämisestä annetun lain muuttamisesta yhdistyksemme antoi heti 25.1.2018 oma-aloitteisen lausunnon, jossa asiasta kerrottiin seuraavaa:

”Samassa pykälässä [uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetuksesta] tai sen perusteluissa tai uudessa lukioasetuksessa olisi täsmennettävä, mitä tar-koittaa lukiokoulutuksen aloittaminen 18 vuotta täytettyään ehtona sille, et-tä opiskelijalle opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elä-mänkatsomustietoa. Ehdon määrittely poistui lukioasetuksen 15 §:stä 1.1.2018 (45/2017), eikä sananmukainen tulkinta olla sallimatta päivänkään lukio-opintoja alle 18-vuotiaana ole selvästikään mahdollinen kumottua ankaram-pana ja tarkemmin ajatellen mielettömänä ehtona. Ainoa käypä tulkinta on siis ehto 18 vuoden täyttämistä. Laki tulisikin muotoilla valmiiksi näin.”

Lausunnon keskeiseen sisältöön tämä oli tiivistetty seuraavasti, ja siitäkin täsmennyksen tarve ilmeni:

”Opintojen aloittamisajankohtaa koskevan määritelmän poistuttua 1.1.2018 lukioasetuksen 15 §:stä olisi esitetyn lukiolain 16 §:n viimeinen momentti täsmennettävä seuraavasti: Opiskelijalle, joka on täyttänyt 18 vuotta, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäntietoa.”

Muissa 225 lausunnossa asiaa ei ollut huomattu. Vielä lausuntoaikojen jo 7.3.2018 päätyttyä täydensimme lausuntoamme 21.3.2018 ja 22.3.2018, jotta lukiolaikiin jääneen epäselvän kohdan täsmentämisen tarve olisi tullut vielä paremmin esille.

Mutta lausunnollamme ei ollut vaikutusta, vaan lukiolakiesityksessä 16 § jäi täsmentämättä.

c) Eduskunnan sivistysvaliokunnassa. Yhdistyksemme antoi 19.4.2018 sivistysvaliokunnalle asiassa HE 41/2018 vp laajan oma-aloitteisen lausunnon (EDK-2018-AK-189161; SiV 2.5.2018) ja täydensi lausuntoa 19.5.2018 tiiviimmällä esityksellä (EDK-2018-AK-191588 ja EDK-2018-AK-191586; SiV 22.5.2018).

Kumpikin näistä lausunnoista tarkasteli yllä mainittuja kolmea ratkaisuvaihtoehtoa kysymykselle uskonnon ja elämäntietouden valinnaisuudesta 18 vuotta täyttäneille opiskelijoille: 1) paluu vanhaan, 2) ankara sananmukainen ja 3) täysi valinnanvapaus. Viimeisimpänä mainittu lausuntoasiakirjamme oli vaihtoehtojen 2 ja 3 keskinäistä symmetrisyyttä havainnollistava kuvaliite.

Pyysin turhaan saada kutsun valiokuntaan kuultavaksi asiantuntijaksi.

Sivistysvaliokunnan 1.6.2018 valmistunut mietintö SiVM 2/2018 vp asiassa HE 41/2018 vp ei lausunut lukiolain koko 16 §:stä mitään. Yhdistyksemme oli turha yrittää itse vaikuttaa eduskunnassa tässä asiassa siltä erää enempää.

Tähdennän, että uuden lukiolain 16 §:n 7 momentin täsmentämisessä olisi kyse periaatteeltaan vain teknisestä muutoksesta, sillä jotain säännökselle olisi joka tapauksessa tehtävä, koska perustuslain 80 § ei vain olisi edes sallinut lukioasetuksen 15 §:n 2 momentin siirtoa 1.8.2019 voimaan tulevaan uuden lukiolain nojalla lukiokoulutuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen (810/4.10.2018) — kuten sitä ei siirrettykään. Minulla ei ole kyse yrityksestä murtaa hallituksen esityksen ja tuon uuden asetuksen perustana ollutta ajatusta, että oppiaineita ja niihin kuuluvien opintojen määrää tai pakollisuutta ei ole ollut tarkoitus muuttaa nykytilaan nähden. Asetusedotuksia ennen 26.1.2017 laadittaessa ei vielä edes ollut tiedossa, että tulisi kokonaan uusi lukiolaki. Hallitus päätti nimittäin käynnistää lukiokoulutuksen uudistuksen vasta puolivälitarkastelunsa yhteydessä 25.4.2017 (kuten todettiin 24.1.2018 lausuntopyynnössä OKM/41/010/2017 luonnoksesta hallituksen esitykseksi lukiolaista ja itse hallituksen esityksessä HE 41/2018 vp,

s. 6). Ja joka tapauksessa ministeriön itsensä toimesta uuden lukiolain 16 §:n 7 momentin tulkinta uskonnon pakollisuudesta poikkeava voimassa olevan lukiolain 9 §:n 7 momentin uskonnon pakollisuuden 31.12.2017 saakka käytössä olleesta tulkinnasta.

d) Oikeuskanslerinvirastossa. Kantelin vuonna 2018 kolme kertaa oikeuskanslerille yllä mainitusta lukioasetuksen 1 ja 15 §:n muuttamisen esittelystä valtioneuvoston yleisistunnossa (1.6., 28.8. ja 31.10.); yhteensä 10 kirjoitusta. Kanteluistani kaksi jälkimmäistä kohdistin opetus- ja kulttuuriministeriöön, ensimmäisen vielä ministeriön puolesta toimineeseen esittelijään. Oikeuskanslerin vastaukset 22.8.2018 (dnro OKV/1001/1/2018), 5.10.2018 (dnro OKV/1415/1/2018) ja 25.1.2019 (dnro OKV/1755/1/2018) sivuuttivat kokonaan ministeriön muistion ilmaisujen erehdykset, eikä ratkaisuiden valmistelussa ministeriölle (eikä esittelijälle) ollut esitetty selvitys- ja lausuntopyyntöä valtioneuvostoa harhaan johtaneesta, asetusten säännösten oikeudettomaan kumoamiseen johtaneesta esittelystä. Vastausten ytimet kuuluivat vastaavasti seuraavasti:

”Ottaen huomioon edellä kerrottu, asiassa ei ole tullut esille perusteltua epäilyä lain tai virkavelvollisuus[k]sien vastaisesta menettelystä.

Kun asiassa ei ole tullut ilmi muutakaan sellaista seikkaa, johon oikeuskanslerilla olisi oikeudellinen peruste puuttua, ei kantelunne ole johtanut toimenpiteisiini.”

”Uudesta kantelustanne [ei] ole käynyt ilmi sellaisia seikkoja, että asiassa olisi myöskään sen perusteella syntynyt perusteltu epäily siitä, että opetus- ja kulttuuriministeriö olisi toiminut asiassa lainvastaisesti. Tästä syystä kantelunne ei ole johtanut toimenpiteisiini.”

”Uusista kirjoituksistanne ei ole ilmennyt sellaista seikkaa, että asiassa olisi myöskään niiden peruste[e]lla perusteltua syytä epäillä opetus- ja kulttuuriministeriön toimineen asiassa lain tai virkavelvollisuuksien vastaisesti. Tästä syystä kantelunne ei ole johtanut toimenpiteisiini.

Mahdollisiin [Mahdolliset] uudet, samaa asiaa koskevat kirjoituksenne tullaan arkistoimaan niihin erikseen vastaamatta, ellei niistä ilmene uutta, asiaan oikeudellisesti vaikuttavaa seikkaa.”

Virheet asetusmuutosten esittelyssä 26.1.2017 olivat tietysti inhimillisiä erehdyksiä, joten kyseessä ei ehkä tosiaankaan ollut lain tai virkavelvollisuuksien vastainen toiminta, vaikka nämä virheet johtivatkin valtioneuvoston tekemään oikeudettomia päätöksiä. Toinen, valitettava mahdollisuus tulkita oikeuskanslerin vastauksia on, että niitä valmisteltaessa ei kantelujani ollut lainkaan ymmärretty.

Kaikki kantelukirjoitukseni sekä niihin saamani vastaukset olen toimittanut ministeriölle tiedoksi.

Kanteluistani viimeisimmässä moitin molempien asetusten 45/2017 ja 46/2017 esittelyä, jolloin otin erityisesti huomioon myös yllä (s. 2) mainitsemani taito- ja taideaineiden sekä terveystiedon opetusta koskevan siirtymäsäännöksen. Tarkastelen tätä siirtymäsäännöstä seuraavassa.

Taito- ja taideaineiden sekä terveystiedon opetusta koskeva siirtymäsäännös. Tarkastelen nyt tätä siirtymäsäännöstä, koska se jopa liittyi kyseiseen hallituksen esitykseen (HE 206/2016 vp) ja sen olisi siksi pitänyt olla valmiiksi asetusehdotusten valmistelussa tiedossa ja koska siten uudelleen nähdään, että lukioasetuksen 15 §:n 2 momentin kumoaminen oli virheellinen.

Mainittu siirtymäsäännös sisältyy 1.1.2017 voimaan tulleeseen lakiin lukiolain muuttamisesta (1499/2016), ja sen mukaan ennen tämän lain voimaantuloa lukiokoulutuksessa aloittaneisiin opiskelijoihin sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa ollutta 7 §:n 2 momenttia, jonka mukaan taas taito- ja taideaineet sekä terveystieto ovat vapaaehtoisia niille opiskelijoille, jotka 18 vuotta täytettyään aloittivat lukiokoulutuksen. Lukioasetuksen 15 §:n 2 momenttia olisi tarvittu edelleenkin tulkitsemaan tämän siirtymäsäännöksen ehtoa lukiokoulutuksen aloittamisesta 18 vuotta täytettyään.

Valtioneuvoston asetusten 45–46/2017 esittelyn pöytäkirjan mukaan asetusehdotuksilla ei ole taloudellisia vaikutuksia. Tämä perustelu on kuitenkin virheellinen, sillä ilman lukioasetuksen 15 §:n 2 momentin lieventävää apua ei siirtymäsäännös kuoleutuisi ajan myötä, vaan jäisi pysyvästi rasittamaan kuntien taloutta vastoin myös lukiolain 7 §:n 2 momentin muuttamisen tavoitetta (HE 206/2016 vp) kuntien lakisääteisten tehtävien karsimisesta. Tämä nähdään seuraavasta esimerkistä.

Ajatelkaamme heinäkuussa 2000 syntynyttä opiskelijaa, joka oli ensimmäistä kertaa lukiokoulutuksessa syyslukukauden 2016 alussa yhden viikon (siis alle 18-vuotiaana) mutta joka jatkoi näitä opintojaan vasta kahden vuoden tauon jälkeen syyslukukauden 2018 alusta lähtien (silloin siis 18 vuotta täyttäneenä) aikuisille tarkoitetun oppimäärän mukaan (ilta- eli aikuislukiossa). Lukioasetuksen 15 §:n 2 momentti ei ollut voimassa enää 1.1.2018 alkaen, joten opintojen aloittamisajankohdan tulkinta olisi sananmukainen: viikko lukiossa syksyllä 2016 tarkoittaa, että opiskelija oli aloittanut lukiokoulutuksessa silloin, jolloin häneen sovelletaan siirtymäsäännöstä; ja koska hän lukiokoulusta aloittaessaan oli siis ollut alle 18-vuotias, taito- ja taideaineet sekä terveystieto ovat hänelle pakollisia. Nämä aineet koulutuksen järjestäjä joutuu siis hänelle opettamaan hänen jatkaessaan opintoja syksyllä 2018, ja opiskelijalla on oikeus saada tämä opetus. Sama pätee, vaikka hän jatkaisi

opintojaan syksyn 2018 sijasta syksyllä 2028 — olettaen, että lainsäädäntö ei välillä muuttuisi. Mutta itse asiassa uuden lukiolain 63 §:n 2 momentin nojalla voimassa olevan lukiolain 7 §:ää koskeva siirtymäsäännös olisi käytännössä voimassa korkeintaan 1.8.2021 asti. Uuden lukiolain säätämisestä ei kuitenkaan ollut päätöstä vielä 26.1.2017.

Vertailun vuoksi voidaan todeta, että jos lukioasetuksen 15 §:n 2 momentti olisi jätetty voimaan, niin siirtymäsäännös olisi käynyt tarpeettomaksi ilmeisesti viimeistään noin viidessä vuodessa voimaantulonsa jälkeen, vaikka ei olisi tullut uutta lukiolakia.

Nähdään, että lukioasetuksen 15 §:n 2 momentin kumoaminen oli todellakin erehdys. Silloin tämän erehdyksen korjaaminen vaatii 1.8.2019 voimaan tulevan uuden lukiolain täsmentämisen.

Asetuksella 46/2017 kumottiin 30.1.2017 voimaan tullen lukiolaissa tarkoitetun koulutuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta annetun valtioneuvoston asetuksen (942/2014) 10 §:n 8 momentti eli kyseisestä aikuisille annettavan koulutuksen tuntijakoa koskevasta pykälästä säännös, että opiskelijan, joka on aloittanut lukio-opintonsa alle 18-vuotiaana, tulee opiskella 1 momentissa tarkoitettujen kurssien lisäksi vähintään yksi kurssi liikuntaa ja yksi kurssi terveystietoa sekä kaksi kurssia kuvataidetta tai musiikkia tai yksi kurssi kumpaakin viimeksi mainittua ainetta. Muistiossa säännös ehdotettiin kumottavaksi sillä perusteella, että nämä opinnot ovat jatkossa vapaaehtoisia kaikille niille, jotka suorittavat lukio-opintoja aikuisten oppimäärän mukaan. Tämä perustelu on kuitenkin virheellinen, sillä siinä on unohdettu siirtymäsäännös. Sillä jos kyseisenlainen opiskelija lisäksi aloitti opintonsa ennen 1.1.2017, jolloin nämä oppiaineet ovat siirtymäsäännöksen mukaan hänelle pakollisia, miten pakollisten kurssien määrä määräytyy 1.1.2017 alkaen? Asetuksella 46/2017 olisi pitänyt tuon säännöksen kumoamisen sijasta lisätä tuohon säännökseen sanojen ”alle 18-vuotiaana” perään sanat ”ja ennen 1.1.2017”. Silloin kurssien määrät olisivat edelleenkin kumotun säännöksen mukaiset.

Miksi Opetushallitus on mielestäni menetellyt virheellisesti? Opetushallituksen olisi tullut huomata, että lukiolain 9 §:n 7 momentin tulkinta jäi epäselväksi, kun 1.1.2018 lukioasetuksesta poistui 15 §:n 2 momentti. **Tälöin olisi ollut erityisen tärkeätä, että Opetushallituksen 12.1.2018 antamassa ohjeessa olisi ollut tulkintaohje.** Niin kuin näkyy yltä myytyyn menneistä yrityksistäni saada kyseinen lain säännös täsmennetyksi, Opetushallituksenkin olisi ollut turha toivoa, että tulkinta tulisi, kuten sen kuuluisi tulla, itse lainsäädännöstä. Turhaa olisi Opetushallituksen myöskin ollut kysyä tulkintaa opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Opetushallituksen olisi ollut itse pääteltävä tulkinta. Sananmukainen tulkinta liian ankarana ja

epäyhdenvertaisena, vailla perusteluita ja siirtymäsäännöstä, olisi ollut hylättävä. Myöskin paluu vanhaan olisi nimenomaisesti ollut hylättävä, koska kerran lukioasetusta oli muutettu jopa vailla perustuslain suomaa mahdollisuutta saada sitä entiselleen. Vaatimuksen vähintään vuoden kulumisesta alle 18-vuotiaana suoritetuista lukio-opinnoista 18 vuotta täyttäneen opiskelijan vapaudelle valita uskonnon ja elämänkatsomustiedon väliltä tultua hyläytyksi Opetushallituksen olisi ollut oivallettava, että se taas olisi pitänyt ymmärtää niin, että mitään taukoa ei enää vaadita. Tulkinnaksi olisi siis yksinkertaisuuden ja selkeyden vuoksi tullut, että valinnanvapaus on kaikilla 18 vuotta täyttäneillä opiskelijoilla ja silloin riippumatta siitä, onko kyseessä nuorille vaiko aikuisille tarkoitetun oppimäärän mukaisista opinnoista. Tämä tulkinta olisi ollut puolustettavissa myös yksittäisiä, vaikkakin varmaankin varsin harvoja opiskelijoita kohden perusoikeusmyönteisimpänä ja vailla mielivaltaa olevana. Opetushallitusta ei olisi voinut moittia. Päinvastoin, silloin Opetushallitus olisi saattanut lisäksi jälkikäteen saada lainsäädännön tulkintansa mukaiseksi.

Mutta nyt Opetushallitus laiminlöi tämän siltä odotetun velvollisuutensa.

Todettakoon selvyuden vuoksi, että mikään Opetushallituksen ohjeen aiemmista, vuosien 2003, 2006, 2014 ja 2016 versioista ei selostanut lukioasetuksen 15 §:n 2 momenttia, vaikka nekin sisälsivät lukiolain 9 §:n 7 momentin. Tämä seikka ei kuitenkaan puolusta lukioasetuksen 15 §:n 2 momentin kumoamisen korvaamisen ohittamista Opetushallituksen vuoden 2018 ohjeessa.

Aiempi kanteluni eduskunnan oikeusasiamiehelle. Kantelin 30.8.2018 Opetushallituksen ohjeesta uskonnon ja elämänkatsomustiedon opetuksen järjestämisestä lukiossa: lukioasetuksen muutoksen seurauksista vaiettu. Täydensin kanteluani 1.9.2019 ja liitin siihen jo eduskunnan sivistysvaliokunnalle toimittamani havainnollistavan kuvan. Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölösen pyynnöstä vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Piatta Skottman-Kivelä vastasi 11.9.2018 (EOAK/4433/2018), ettei asiaani ryhdytty kanteluna tutkimaan perusteluna tuolloin edelleen vireillä ollut [järjestyksessään toinen] kanteluni oikeuskanslerille.

Itse olin ajatellut, että rinnakkaisten kanteluideni aiheet poikkesivat riittävän paljon toisistaan ja että siksi minun kannatti jo tuolloin yrittää saada korjaus aikaan edes Opetushallituksen ohjeissa oikeusasiamiehen kautta. Nyt tämä tie on väistämätön.

Toivon oikeusasiamiehen tekävän seuraavaa: Oikeusasiamiehen tulisi ensiksikin oivaltaa, että voimassa olevan lukiolain 9 §:n 7 momentin tulkinta on epäselvä lukioasetuksen 15 §:n 2 momentin tultua kumotuksi. Oikeusasiamiehen tulisi sitten, katsoen myös sitä, kuinka nykytilaan on päädytty, omaksua omaksi kannakseen opiskelijan oikeusturvaa ajatellen säännöksen

varovaisin tulkinta, että opiskelijalle, joka on täyttänyt 18 vuotta, opetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäkatsomustietoa. Tämän jälkeen oikeusasiamiehen olisi kerrottava Opetushallitukselle olevan virheellistä jättää sen asianomaisessa ohjeessa ilmoittamatta, kuinka lukiolain 9 §:n 7 momenttia olisi tulkittava nyt, kun säännöksen tulkinta on käynyt epäselväksi. Vihdoin oikeusasiamiehen olisi korostettava Opetushallitukselle käsityksensä olevan, että juuri äsken mainitseni tulkinta olisi perustelluin.

Kantelija: matematiikan dosentti Jouni Luukkainen

puheenjohtaja, Pääkaupunkiseudun ateistit ry [www.ateistit.fi]

Wallininkuja 2 C 53, 00530 HELSINKI

p. 045 2129 763; jouni.luukkainen@helsinki.fi

Lähetetty sähköpostitse:

Eduskunnan oikeusasiamiehelle (oikeusasiamies@eduskunta.fi)

ja tiedoksi

sekä Opetushallitukselle (kirjaamo@oph.fi)

että opetus- ja kulttuuriministeriölle (kirjaamo@minedu.fi)